

Un mestre plebeu i un deixeble aristòcrata: Joan Baptista Anyes i Francesc Gilabert de Centelles, comte d'Oliva

José María Estellés González
Universitat de València

El títol d'aquesta col·laboració en homenatge al Prof. Pérez Durà es refereix a dos personatges de la primera meitat del segle XVI a València. Molts altres noms, es poden citar, però sobretot, el que afecta el meu propòsit, altres dos no podem deixar de banda; la Duquessa de Calabria, Mencía de Mendoza (1508-1554) en primer lloc, que reuneix totes les corrents intel·lectuals i literàries de l'època,¹ en la seva cort i Nicolas Biese (1516-1572), nascut a Gant i que va arribar a ocupar la Càtedra d'Oratòria de l'Estudi General (curs 1546-1547), un gran amic proper d'Anyès i persona molt propera de la duquessa, i que mantenen una relació que jo ja vaig assenyalar en altres moments.²

Però entrem en matèria. El professor A. Furió en la seua magnífica obra *Història del País Valencià*, escriu unes pàgines fonamentals per tal de conèixer l'ambient sociopolític en el que arribaren a viure tant Anyès com el Comte d'Oliva.³ Ens parla l'investigador en un dels apartats de la monografia citada intítulat «El trànsit als temps moderns» (pp. 221 i ss.) i diu:

L'esplendor valenciana assoleix la seua plenitud a l'últim quart del segle XV i el primer del XVI: entre la prosperitat econòmica del Quatrecentes i la crisi social de les Germanies, En aquests anys, que

¹ Cf. Solervicens Bo, J. «La literatura humanística a la selecta biblioteca de Mencía de Mendoza, Marquesa de Cenete, Duquessa de Calàbria i deixeblla de Joan Lluís Vives», en F. Grau et alii (eds.), *La Universitat de València i l'Humanisme. Studia Humanitatis i renovació cultural a Europa i al Nou Mon*, València, Universitat, 2003, pp. 313-324.

² Cf. José M^a Estellés González, «Un catedrático de Oratoria expulsado del Estudio General de la Universitat de València a mitad del siglo XVI.», en *Munus quaesitum meritis. Homenaje a Carmen Codoñer*, Salamanca Universidad, 2007, pp. 274-281.

³ A. Furió, *Història del País Valencià*, València, Alfons el Magnànim, 1995.

coincideixen amb el regnat dels Reis Catòlics, el País Valencià presideix el trànsit entre el lideratge de Catalunya dins de la Corona d'Aragó i el predomini de Castella dins la nova monarquia hispànica. Es tracta, doncs, d'una primàcia provisional «transitòria»: València que ha substituït Barcelona, és reemplaçada de seguida per Sevilla: la revolta de les Germanies, a l'alba ja dels temps moderns, posaria bruscament de manifest el caràcter fràgil y efímer de la prosperitat i enfrontaria el país amb les seues pròpies contradiccions.

Crec que estem en presència d'una magnífica síntesi de la situació en la qual hem de situar els nostre personatges.

Les relacions, doncs, entre Joan Baptista Jeroni Anyés o Agnesi (Agnesius) (1480-1553) i Francesc Gilabert de Centelles, comte d'Oliva (1499-1550), són de gran importància per tal d'aprofundir en aspectes ja coneguts i descobrir d'altres encara entre ombres sobre tot de la primera meitat del segle XVI en el nostre país, no únicament des de el punt de vista polític i social, sino, sobre tot, al camp de la literatura i de la cultura.⁴ Tots dos ocupen de ple la primera meitat del segle XVI, un moment en el conviuen en el nostre país i fora personatges de la talla de Beuter (1490-1554), Carles V (1500-1558), Erasme (1469-1536), Ginés de Sepúlveda (1490-1573), Nebrija (1441-1522), Petrus Ramus (1515-1572), Sempere (1510-1572), Alfonso de Valdés (1490-1532), Vives (1492-1540). I també intel·lectuals de la talla de Furió Ceriol (1532-1592), Miquel Jeroni Ledesma (ca.1510-1547), l'alcanyissenc Juan Lorenzo Palmireno (1524-1579), Tomàs de Villanueva (1486-1555), Pere Joan Nunyes (1522/1529-1602), l'erasmista Cosme Damià Çavall, Bernat Pérez de Chinchón, Pere Joan Olivar, Francesc Decio, i tants altres.

Al llarg dels seus 73 anys, edat molt respectable per a l'època, la seua vida va estar plena, tant des del punt de vista literari, com estrictament vital. Les fonts que ens permeten conèixer dades de caràcter biogràfic són abundants. En primer lloc faig esment de la seua obra escrita, que és la que ha proporcionat gran part de les notícies que altres escriptors posteriors ens han fet arribar.⁵ A tall

⁴ Cf. L. Gil Fernández, *Panorama social del humanismo español*, Madrid, Alhambra. 1981; L. Gil Fernández, *Formas y tendencias del humanismo valenciano quinientista*, Alcañiz-Madrid, CSIC, 2003; O. Perea Rodríguez, «El humanismo aúlico valenciano del temprano quinientos. En los límites canónicos del humanismo hispano», *La Corónica. A Journal of Medieval Hispanic Languages, Literatures and Cultures* 37 (2008), pp. 245-272.

⁵ Hem d'anomenar, entre els antics V. Ximeno, *Escritores del Reyno de Valencia, cronológicamente ordenados desde eñ año MCCXXXVIII hasta el de MDCCXLVII*,

d'exemple cite V. Ximeno en la seua coneguda obra *Escritores del reyno de Valencia* (pp. 133ss.), escrita molts després de la mort d'Anyés. Ens comunica Ximeno que ha llegit el testament de l'escriptor i altres escrits, en els quals ens diu que el seu vertader cognom no era Agnesi sinó Anyés, escrit sense accent, però que volia que l'anomenaren Agnesi quan llatinitzava el cognom. Descendent de família genovesa per part de mare, estava convençut que era parent de Santa Agnès, verge i màrtir. Gràcies a aquest convenciment Anyés ha quedat immortalitzat en dos obres pictòriques, una de Vicent Masip titulada «Baptisme de Crist» i en una altra del seu fill Joan de Joanes, «Bodes místiques d'Anyés amb santa Agnès». El professor Daniel Benito ha publicat estudis interessants al respecte.⁶ Açò ens porta a una evident conclusió. Si esta família de pintors, de gran pes entre nosaltres, introdueix el personatge en els seus llenços, es dedueix que l'escriptor gaudia de gran prestigi en la societat valenciana de l'època. Després de passar pels estudis de llatinitat, que va començar a cursar-los quan tenia 16 anys, es fa sacerdot i cursa Filosofia i Teologia en l'Estudi General, obtenint el grau de doctor.

Els seus estudis no van ser debades ja que com diu V. Ximeno es va convertir en famós humanista, poeta llatí, filòsof i teòleg. Precisament gràcies a la seua formació el comte d'Oliva – ja tenim ací l'inici de la relació d'Anyés i Francesc Gilabert de Centelles – que era en aquells moments Serafi de Centelles, li encarrega la

2 vols. Valencia, Estevan Dolz, 1747-1749; J. P. Fuster, *Biblioteca valenciana de los escritores que florecieron hasta nuestros días*, 2 vols. Valencia, José Ximeno, 1827-1830; J. Rodríguez, *Biblioteca valentina compuesta por... Fr. Josef Rodriguez*, Valencia, Joseph Thomàs, 1747; i entre els moderns a J. Fr. Alcina, *Juan Ángel González y la «Sylva de laudibus poeseos» (1525)*. Bellaterra, Universidad Autónoma de Barcelona, 1978; J. Fr. Alcina, «Tendances et caractéristiques de la poésie hispanolatine de la Renaissance», en A. Redondo (ed.), *L'humanisme dans les lettres espagnoles*, París, Vrin, 1979; J. Fr. Alcina, «La poesía latina del humanismo español: un esbozo», en *Los humanistas españoles y el humanismo europeo (IV Simposio de Filología Clásica)*. Murcia, Universidad de Murcia, 1990; M. Cahner, «Llengua i societat en el pas del segle XV al XVI: Contribució a l'estudi de la penetració del castellà al País Catalans», en *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, pp. 183-255; M. Cahner, *Joan Baptista Anyés: Obra Catalana*, Barcelona Curial, 1987; E. Durán, «El cercle literari d'Àngela Sabata», en F. Grau et alii (eds.), *La Universitat de València i l'Humanisme. Studia Humanitatis i renovació cultural a Europa i al Nou Mon*, València, Universitat, 2003, pp. 415-422.

⁶ D. Benito Goerlich, «Lectura iconográfica de los Desposorios místicos del venerable Agnesio de Juan de Juanes», *Saitabi* 45 (1995), pp. 53-68.

formació del seu nebot i hereu Francesc. Però d'aquesta relació ja parlarem més endavant.

Igualment Anyés va tenir una excel·lent relació amb distintes personalitats polítiques del moment, com Jordi d'Àustria, tió de Carles V, l'infant Rodrigo d'Aragó, Francesc de Borja, duc de Gandia i amb el seu fill Juan, amb Fernando d'Aragó i Mencía de Mendoza, ducs de Calàbria, amb el duc de Sogorb, Alfons d'Aragó i amb el marquès de Cenete, pare de Mencía, Rodrigo de Mendoza. Tampoc van quedar absents del cercle d'amistats professors i catedràtics de l'Estudi, com Joan Bayarri, catedràtic de Teologia, Alfonso Ordóñez, catedràtic de 1515 a 1521, i que va morir en la revolta de les Germanies; aquest últim arriba a ser familiar del papa Juli II (1506) i fou el traductor a l'italià de *Celestina*, al qual Anyés li va dedicar un poema laudatori.⁷ Joan Àngel Gonçalves, tal vegada condeixeble d'Anyés, professor de Retòrica, Joan Andrés Estrany, deixeble de Nebrija en Alcalà, amic i corresponsal de Vives i preceptor de Joan de Borja, duc de Gandia, Nicolás Biese Scirpus, el rector Salaia i altres.⁸ Cal al·ludir igualment, i assenyalat com cosa no massa habitual, el que Anyés tinguera com a deixebles també un grup de dones, entre les quals cal citar Àngela Mercader-Sabata,⁹ senyora d'Argeleta, deixeblla de Gonçalves, i que havia format a la seua casa un cercle literari qual assistien professors i llatinistes. Vives va fer un gran elogi d'ella per la seua intel·ligència, compe-

⁷ J. B. Agnesius, *Apologia in defensionem virorum illustr. Equestrium, bonorumque civium Valentinarum. In civilem Valentini populi seditionem. Qua, vulgo Germaniam olim apellarunt. Secunda Apologia, In laudem Illustris. Magnanimique Domino Rhoderici Zeneti quondam Marchionis. Inque laudem omnium Equitum Valentinarum. Apologia Venatores, pro auibus, ad Illustrem Oliuae Comitum, cum expositione multarum auium, sermone Graeco, Latino atque Valentino. Et alia non iniucunda, quae indice praenotatur, Valentiae, apud Sacram Diui Thomae Apostoli aedem, per Ioannem Baldouinum, et Ioannem Mey socios, natione Germanos. Quinto Febrarii, Anno s Christi natali, 1543, fol. 8: Eiu dem Io. Baptis. Valentinatís, Trimeter Iambicus archil ad amantiss. suum Alphonsum Ordonium, Graecarum Latinarumque Musarum cultorem, Valentino gymnasio Rhetoricen stipendio publico profitentem, super sequentem elegiam opologeticam, in germanam Valentinarum factionem. Anno salutis. 1521.*

⁸ M. V. Febrer Romaguera, *Ortodoxia y humanismo. El Estudio General de Valencia durante el rectorado de Joan Salaya (1525-1558)*, València, Universitat, 2003.

⁹ M. Duran i Mateu, «El cercle literari d'Àngela Sabata», en F. Grau et alii (eds.), *La Universitat de València i l'Humanisme. Studia Humanitatis i renovació cultural a Europa i al Nou Mon*, València, Universitat, 2003, pp. 415-422.

tència en la llengua llatina i en altres disciplines, i Anyès li dedica sengles poemes a la mort de la seua germana i de sa mare.

Fa la impressió que donada la seua formació i contactes Anyès pot quedar inclòs entre els quadres dirigits, aristòcrates tots ells. Una dada, que en principi sembla de poca importància, ens posa sobreavís i permet no caure en algunes inexactituds. Em refereix al següent. Dos són les llengües en les quals habitualment Anyès escriu: el llatí i el català o valencià. La primera, la llengua de cultura per excel·lència, és el suport de les seues obres de caràcter literari, historic-polític, filosòfic, i que en cap cosa han d'envejar a aquelles eixides de les plomes més anomenades del Renaixement, entre les quals cal destacar el seu *Apologia* (1543),¹⁰ obra en la qual es combina el vers i la prosa llatines i en la que es descriu la guerra de la Germanies, font imprescindible per al tema, del que parlarem després. També hem d'al·ludir a *Duo Epistolarum libelli* (1546),¹¹ cartes en vers entre l'autor i el flamenc afincat a València, Nicolau Biesi, catedràtic d'Oratòria en l'Estudi general i igualment a una obra que roman inèdita en la seua major part, de caràcter teològic, titulada *Panthalia*,¹² i que custodia l'Arxiu de la Seu de València. També convé citar el seu *Apologeticon Panegyricon* (1550). Aquesta obra s'insereix dins d'un dels aspectes culturals més tractats, a saber, la presència del moviment erasmí en el Renaixement i Humanisme valencians.¹³ Anyès defén en l'esmentada obra a Sant Jeroni, atacant a aquells que negaven la virginitat del Pare de l'Església, entre ells Erasme. Ací s'ha volgut veure certa postura antierasmista d'Anyès, la qual cosa queda desmentida per altres dades.

¹⁰ J. B. Anyès, *Obra profana. Apologies 1545* (sic). Introducció d'Eulalia Duran. Edició del text llatí i traducció catalana de Martí Duran i Mateu. Barcelona, Universitat Nacional d'Educació a Distància, Reial Acadèmia de Bones Lletres, 2001.

¹¹ J. M^a Estellés González, «La estrecha amistad entre el poeta valenciano J. B. Anyes y N. Biese, catedrático de Oratoria del Estudio General de Valencia: Duo Epistolarum libelli Agnesii», en *IV Congreso Internacional de Humanismo Pervivencia del Mundo Clasico. Homenaje al profesor Antonio Prieto (Alcañiz, 9-14 mayo 2005)*, Alcañiz-Madrid, 2009, pp. 1377-1389.

¹² G. Hijarrubia Lodares, *El códice Panthalia del venerable J. B. Agnesio*, Valencia, Instituto Diocesano Roque Chabás, 1960; E. Olmos Canalda, *Catálogo descriptivo de los códices de la Catedral de Valencia*, Valencia, Tipografía Moderna, 1943.

¹³ No és el moment d'entrar en aquest capítol de la nostra història, però poden consultar-se amb profit les aportacions fetes per Joan Fuster, Sebastián García Martínez, Ricard García Càrcel, Antoni Mestre, Francesc Pons. Vid Bibliografia.

No obstant Anyés utilitza el català en obres més senzilles, dirigides a un públic molt concret. Em permetran un incís. Anyés no es planteja en absolut qualsevol postura de caràcter secessionista en relació amb la llengua en la que parla i escriu. Segueix el que diu el seu admirat Joan Lluís Vives. El nostre més internacional humanista, en *De institutione foeminae christianae* ens diu, al parlar de Jaume I al escriure sobre la conquesta de València que

...inmigrare iussit sunt frequentes viri Aragonii et mulieres Ilerdenses a quibus incoletur. Ex loquimus. utriusque nati filii sermonem matrum tenuerunt, eumque iam plures quam ducentos et quinquaginta annos

...»va ordenar el monarca que homes aragonesos i dones lleidatanes anaren a poblar-la (València); i d'ambdós van nàixer fills que van tenir com pròpia la llengua pròpia de les mares, el llenguatge que ja per més de dos-cents cinquanta anys parlem entre nosaltres». ¹⁴

Vicent Ximeno al·ludeix a «(valencians i mallorquins) d'ells (dels catalans) tenen l'origen i la llengua». Per això Gregori Mayans en carta al bisbe Sales dirà: «Els llibres que V.S. em va enviar van arribar a les meues mans ben conreats. El Gazofilacio és molt del meu gust, no tant per la seua abundància ... com per la llengua catalana que estima com pròpia». I prou. Únicament valorar com es mereix el fet que Anyés utilitze com a llengua vulgar única el valencià, i açò en moments en què el procés de castellanització avança imparabile, com han demostrat Joan Fuster i Max Cahner. ¹⁵ L'ús de tal suport lingüístic tenia una finalitat social, perquè són obres senzilles encaminades al poble pla. El ja citat professor Max Cahner analitza amb detall estos aspectes, i diu al respecte: ¹⁶

«...l'activitat exclusivament intel·lectual no satisfieia Anyés, que avantposà sempre l'adoctrinament del poble a l'activitat purament especulativa. Els seus dos anys de predicació entre els moriscs de Cofrents i de la vall d'Aiora, vassalls del comte d'Oliva, o la seva preocupació per la difusió de la pietat popular, el dugueren a vincular-se, d'una banda, als ambients urbans populars, a través d'aquella confraria de Santa Maria dels Innocents, Folls i Desemparrats, creada el 1414 pel frare mercedari Gilabert Jofré,... i, d'altra als llauradors de l'horta, amb els qual pràcticament convivia».

¹⁴ J. L. Vives, *De Institutione Feminae Christianae*. Intr. crit. edit., translation et notes. C. Fantazzi and C. Matheussen, eds. Leiden, Brill, 1998, II 133.

¹⁵ J. Fuster, *Rebeldes y heterodoxos*, trad. de J. Palacios, Barcelona, Ariel, 1972; M. Cahner, «Llengua i societat en el pas del segle XV al XVI...», pp. 183-255.

¹⁶ M. Cahner, *Joan Baptista Anyés: Obra Catalana*, p. 10.

Estem, indubtablement, davant d'un personatge magníficament relacionat amb tots els estaments, però que individualment va viure amb gran senzillesa, sustentat econòmicament pel comte d'Oliva, que li va aconseguir un Benefici en la catedral de València, sent la seua residència habitual durant els seus últims anys de vida una casa en el carrer de Morvedre, propietat també del comte. Anyés va voler deixar constància de la seua humil forma de viure en molts dels seus escrits, fins i tot al seu epitafi sepulcral, que ell mateix va redactar anys abans de morir. Tema recurrent és aquell que tracta de la pobresa i de la riquesa, seguint la màxima de Ciceró (*Paradoxa*, 14) que diu: *Nam si opes sunt bona, cur non reddunt possidentes bonos?* «Si les riqueses són bones, per què els que les posseeixen no són bons?»

Però pertoca ja fer una referència al deixeble, al comte d'Oliva Francesc Gilabert de Centelles. A la primera ullada un aspecte crida l'atenció. La diferent amplitud des del punt de vista bibliogràfic del mestre en relació amb el deixeble. Encara que en relació al nostre poeta i humanista queda molta feina a fer, del comte d'Oliva Francesc, sobre tot pel que fa a la seua producció literària llatina, en vers i prosa, no hi ha cap cosa. No dic que la investigació històrica respecte al comte sigui absent, però igualment resten aspectes en l'ombra i que ara puguem esbrinar.

Sense esmentar les obres de caràcter general que he pogut consultar, he de fer palès que m'ha resultat de gran ajuda algun capítol d'una obra col·lectiva que l'any 1988 l'Ajuntament d'Oliva va publicar, sota la direcció, no podia ser d'altra manera, del professor Antoni Mestre, titulat *Iniciación a la historia de Oliva* (1978) i que presenta, dos investigacions, les quals m'han segut de gran ajuda. La primera escrita per Josep Camarena sobre aspectes estrictament històrics, i la segona de Francesc Pons sobre aspectes econòmics. Però anem al gra.

No vaig a abordar fets històrics que estan molt allunyats del nostre context. Podríem parlar dels regnes de Taifes, de Dènia, sobre tot, dels Carròs, aquell corsari, tan arrelats aquí, dels Riusech i dels Centelles, etc. Tot tenint en compte les meues limitacions cal al·ludir, encara que siga per damunt, a moments que ens queden més a prop.

El pare de l'alumne d'Anyés fou Francesc de Centelles i Queralt, que va néixer en 1408 i morí en 1480, a Sardenya, encara que Camarena ho dubta. Aquest, ja ben aviat, segons uns als 12 anys

i segons altres al 16, s'incorporà a la vida política i militar acompanyant el seu pare Bernat de Centelles i el rei Alfons el Magnànim cap a Itàlia. Anteriorment a aquest, Bernat, l'avi, havia tingut una intervenció decisiva en l'esdevenir de fets, de gran importància per el nostre país, al morir Martí l'Humà (1410) sense descendència, ja que el seu fill únic, Martí el Jove, havia mort a Sicília abans. Malgrat haver deixat dit que els assumptes dinàstics calia que fossen solucionats de manera pacífica, mitjançant una convocatòria d'un Parlament General, la discola noblesa, com sol dir-se, tant la d'Aragó com la de València cercaren la solució amb les armes. Dos candidats entren en escena: el comte d'Urgell, al qual recolzaven els Vilaragut, entre altres, i Ferran d'Antequera, del qual eren partidaris els Centelles. Com era esperable la lluita esclatà i els Centelles, junt a la facció castellana, van vèncer a les rodalies de Sagunt. Açò contribuí a l'elecció a Casp del castellà Ferran d'Antequera com a rei d'Aragó. Naturalment els reconeixements plogueren i el senyor d'Oliva i Rebollet, en aquests moments, va ser anomenat Mariscal de la Corona.

Es per aquest motiu pel qual Bernat i el seu jove fill Francesc els trobem a Itàlia en el seguici del Magnànim. En la seua categoria de Mariscal de la Corona participà en moltes actuacions de caràcter bèl·lic, entre les quals cal destacar l'atac al port de Marsella amb el trencament de les cadenes que impedièn el seu accés, les quals foren traslladades a València com valuós testimoni de la victòria. El Magnànim el premià generosament anomenant-lo comte de Gocia (Palerm, 1421) i virrei de Sardenya (sempre relació amb aquesta illa). Bernat morí en 1433 i deixà tots el títols i territoris al seu fill Francesc de Centelles i Queralt (1408-1480). Es diu que morí, com no, també a Sardenya.

Va casar primer amb Francesca de Montcada, sense tenir descendència, i després amb Beatriu d'Urrea i Centelles, filla del primer comte d'Aranda. D'aquest segon matrimoni nasqueren quatre fills: Serafi, Querubí, Beatriu i Estefania. Beatriu va ser la dona de Joan Roís de Corella, comte de Cocentaina i Governador General del Regne de València.

Amb Francesc, el pare, Oliva es converteix en comtat. El canvi l'atorga el Magnànim en record de la fidelitat de l'avi Bernat i els mèrits de Francesc. Camarena aporta el document. Francesc, a poc a poc, va adquirint una importància més gran en la vida política del Regne de València. Després de sotmetre el rebel Jaume

d'Aragó, obtindrà el màxim honor, ser anomenat Governador general del regne de València, càrrec que ja havia ocupat el seu gendre Roís de Corella. Josep Camarena descriu de forma molt gràfica l'activitat del nou comte. Les seues múltiples activitats pràcticament l'impediren residir a Oliva, ja que «la verdad es que como la mayor parte de sus antecesores se pasaron la vida por ahí matando moros, italianos, castellanos o compatriotas».¹⁷

Tothom concedeix en afirmar que el gran comte d'Oliva fou Serafi Centelles i Urrea, fill de Francesc. La seua activitat política i militar podem dir que va quedar tancada dins de les nostres fronteres. Participà, això sí, en tots els litigis i baralles entre l'antiga noblesa i la nova, intervingué sense massa encert al inmiscuir-se en la «Taula de Canvis». Com que era ric, el segon en rendes, segons afirmen, ja que quedaven baix el seu domini Oliva, Nules, Pego, Murla i la Vall de Laguar, va traslladar la seua residència al carrer dels Cavallers de València, en un luxós palau, el qual fou residència de Germana de Foix quan s'establí a València. Aquest prohóm morí sense descendència, però deixà com hereu el seu nebot, fill del seu germà Querubí, a qui li deien Francesc Gilabert, un dels protagonistes de la nostra xerrada.

Querubí era senyor d'Aiora i es casà amb Joana d'Herèdia, del quals va néixer en 1499 Francesc Gilabert. La relació amb el seu oncle Serafi fou molt estreta, com persona predestinada a succeir-lo. Aiora, Oliva, València son sovint freqüentades per Francesc Gilabert. Serafi es va adonar que es podia treure profit del nebot i, a més d'anar imposant-lo en la política i en la milícia, encarregà a un home de prestigi intel·lectual i humà l'educació i formació del seu nebot- Aquest mestre no fou altre que Joan Baptista Anyés.

I ja per acabar aquestes notes sobre Francesc Gilabert direm que organitzà en 1528 les festes de l'arribada de l'Emperador Carles a València, participant-hi el mateix comte. En la segona vinguda de Carles a València ja no pogué participar, ja que s'havia quedat coix, a resultes d'un enfrontament a Cullera amb els pirates, en 1542, quan tenia 41 anys. Casat amb Maria Folch de Cardona, filla del duc de Cardona, aquesta li donà quatre fills, Pere, el futur quart comte d'Oliva, Magdalena, Anna i un altra filla, de nom desconegut.

¹⁷ J. Camarena, «De la historia de Oliva y Rebollet», en *Iniciación a la historia de Oliva*. Valencia, Ayuntamiento de Oliva, 1988

Però deixem ara i aquí aquesta part. Estem, doncs, en presència dels dos protagonistes; ens queden a veure una sèrie de exemples de caràcter pràctic, el quals ens donaran idees sobre el tracte entre el mestre i deixeble, la influència d'un en l'altre, el grau de confiança, els seus lligams, la mostra indubtable d'una ferma amistat, per damunt de tot.

Però anem ja a les proves de la saviesa del mestre i els testimonis segons el quals la relació de tots dos arribà a ser plenament satisfactòria. Afortunadament disposem d'un obra literària que ens fornirà tots aquelles elements necessaris per tal d'anar avançant.

Entre l'extensa obra llatina i en vulgar d'Anyès dos són les que ens proporcionen dades mes abundants sobre la relació que estem tractant. Són dues les obres a les que vull referir-me. La primera és l'*Apologia*, editada en 1543, i la segona *Els Duo Epistolarum libelli*, de 1546. Dos obres en principi diferents en quant a la seua estructura formal, més complexa la primera que no la segona, però que tenen, en el fons, un mateix caràcter reivindicatiu. La primera defén, en principi, un model de societat molt piramidal, la segona, més individualista, defén un amic del atacs que li havien inferit.

L'*Apologia*¹⁸ com he dit, és un obra reivindicativa en favor dels nobles i de la seua actuació en el conflicte de les Germanies. No vaig a entrar en aquest tema, únicament l'apunte. Tots sabem que un munt d'investigadors han tractat aquest episodi històric, el que contempla la rebelió del menestrals contra el sistema polític i econòmic imposat per la noblesa; als seus diferents estudis i plantejaments al·ludeixc. Son tants i tan bons que ultrapassaria aquest marc; no obstant això cal que d'alguna manera queden personificats en una de les últimes monografies, aquella que Vicent Vallés Borràs va publicar l'any 2000.¹⁹ Aquest llibre recull, no sols les aportacions de l'autor, sinó també la tasca investigadora anterior que cal remarcar. No sols obligatòriament, sinó que és de justícia al·ludir a una investigadora catalana. Eulàlia Duran, la qual ha publicat l'*Apologia*, en l'any 2001, amb un estudi introductor i definitiu, i, a més, el volum aporta el text llatí i la traducció catalana feta per Martí Duran i Mateu. Cal remarcar-ho.

Aquesta extensa obra d'Anyès presenta l'estructura següent.

APOLOGIA 1: Apologia en defensa dels cavallers il·lustres i dels bons ciutadans valencians. Contra la sedició civil del po-

¹⁸ Els textos llatins citats més endavant són tots d'aquesta obra.

¹⁹ V. Vallés Borràs, *La Germania*. València, Institució Alfons el Magnànim, 2000.

ble valencià. Aquesta popularment l'anomenaren en altre temps «Germania».

Aquesta *Primera Apologia*, que al text consultat compren des del full 5r al 31v, està escrita en favor i defensa del cavallers i ciutadans de bé valencians en la lluita contra la facció dels agermanats, i té com a punt culminant la batalla de Nules (1521). A destacar en primer lloc que la presentació, en vers i prosa, és del comte d'Oliva i dedicada al duc de Sogorb Alfons d'Aragó i Portugal (1489-1563), fill de l'infant Enric d'Aragó, net de Ferran I. El de Sogorb va vèncer l'exèrcit agermanat a Nules (1521).

APOLOGIA 2: Segona Apologia en lloança de l'il·lustríssim i magnànim senyor, Rodrigo, marquès de Cenete temps enrere, i en lloança de tots els cavallers valencians.

APOLOGIA 3: Apologia contra el caçadors en defensa de les aus, a l'il·lustre comte d'Oliva, amb la descripció de moltes aus en llengua grega, llatina i valenciana. I altres coses no desagradables de llegir, les qual queden consignades a un índex.

A la pàgina segona de l'edició de 1543 Anyès o els editors escriuen ja un *Index Nominum* on podem observar que la relació entre l'autor i el de Oliva es força significativa, ja que, tant en prosa com en vers, el primer escriu quatre textos, mentre que el comte n'envia sis, també en prosa o en vers. La correspondència entre el comte y Anyes es molt més abundant.

Anem a veure, a tall d'exemple, uns textos escollits que poden donar testimoni d'un parell de coses. La primera, la competència del mestre en l'ús de la llengua llatina i l'excel·lent aprofitament del deixeble. El llatí del comte no desmereix en absolut de l'estil del mestre. Fins i tot podria dir-se que el punxó corrector d'Anyès ha recorregut el text del d'Oliva, abans que J. Mey l'introdueixi als motlles. Difícil saber-ho. En segon lloc el nivell de confiança entre tots dos, però una confiança i familiaritat que no dissimula la diferència en l'escalafó entre el mestre i el deixeble. Açò ho veurem de seguida.²⁰

L'*Apologia*, que com hem vist queda dividida en tres llibres, porta a mena d'introducció, uns textos. En ells, deixant de costat la dedicatòria a la virreina Mencía de Mendoza, a qui el poeta demana protecció, trobem una epístola del comte a Anyès, la contestació d'aquest, de gran amplitud, i la nova resposta del comte. Les tres

²⁰ He triat, únicament, exemples escollits, entre l'abundant mena de textos que podríem aportar.

epístoles estan escrites en prosa. Es tanca la introducció amb un poema, en dístics elegíacs, d'Anyés, en el qual el preceptor redacta un curta, però acurada, semblança de la seua vida. Crec que la lectura d'aquestes peces literaris ens donarà una idea prou aproximada de la relació tantes vegades esmentada.

He de fer una nota metodològica. El text llatí és transcripció del de l'edició de 1543, del volum dipositat a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València. La traducció catalana es basa en la traducció de l'edició de la professora Eulàlia Duran, amb algunes puntualitzacions fetes per qui escriu aquestes lletres.

En la primera intervenció l'aristòcrata està enutjat amb el seu mestre. Puix guarda en un calaix un obra de gran importància. Cal que isca a la llum. Aporta una sèrie de exemples: principis evangèlics, la guerra i la pau, els animals. Tot farcit de reminiscències clàssiques, sobre tot Marcial, incloent-hi un vers de Menandre, l'escriptor de comèdies grec, jurant per *Deus Optimus Maximus*. En la segona, després dels arguments que considera irrefutables, demana l'obra, de forma inexcusable, a la força.

Estem davant d'un autèntic retret o, sota aquest to una mica insolent del deixeble s'amaga un fet, que *Apologia* s'edite gràcies a la seua decisiva influència?

Franciscus Oliuae comes, obseruando suo Ianni Baptistae Agnesio, sacerdoti ac theologo Valentinati.

In sapientia abscondita et in thesauro inuiso, quae utilitas in vtrisque? Miraberis, mi obseruande Baptista, quare sic exorsus, pacis tempore, tecum dissidium quaeram. Quoniam tu sub pacis praetextu contra opinionem meam iam olim contumax pugnas. Quotidie dtescis musis, et musarum partas opes abscondis. Vincis, et uictor triumphum fugis. Cui erit amicus, qui sibi est inimicus? Cui fidus, qui sibi est infidus? Quid prodest quotidie libellos aedere, et numquam emittere? Inter alites nulla suis ouibus non incubat (...)

Feliciter concipis, foelicius paris: omnium cruentissimus, atque cruenta ipsa fele immanior foetus aeditos occas. Et velut seruus ille nequam accaeptam ad questum pecuniam, terrae infodis...Ergo vel desine parere, vel certe aeditod foetus emitte. Apologiam in Germanos, pro equitibus in laudem maxime Alphonsi mei, quam Nublis iam olim, me puerulo, edidisti, toties optatam, tandem mittas rogo, vel saltem mihi. (Nec strophis, ut saepe, technisque rogantem elude.) vt imminenti iamiam feriato hoc quadragesimae tempore, quoniam currere pedes oppeditus non possum, animo expeditus opus ipsum percurram sedens. At non sine foenore miseris. Addas oatione soluta quidquid carminis angustiae deest. Non rogo, sed flagito. Quod nisi

sponte ultroneus faeceris, posthac non aberit, quin vi coactus, inuitus vel libens facias. Vale.

Oliuae, Idibus Febroarii, 1542

Francesc Comte d'Oliva al seu considerat Joan Baptista Anyés, sacerdot i teòleg valencià.

En la saviesa amagada i en un tresor que no es veu, quina utilitat tenen tots dos? Quedaràs sospres, estimat amic Baptista, mereixedor de tot respecte, perquè comenceu a parlar, en temps de pau d'aquesta manera, a saber, buscant un enfrontament amb tu. Per aquest motiu, perquè tu amb el pretext que estem ja en pau, lluites, tossut, des de fa temps, contra el meu parer. Cada dia enriqueixes les muses, però amagues els beneficis que les muses han donat. Vences, però també com vencedor escapes del triomf. El que es enemic de si mateix, de qui serà amic? El que és infidel per a sí mateix, de qui serà fidel? Què aprofita escriure cada dia llibres, però mai enviar-los? Entre les aus, no n'hi ha cap que no cove els seus ous (...)

Feliçment conceps, dones a llum amb més felicitat; però tu el més sanguinari de tots, esquinces els fills acabats de nàixer, més ferotge que la mateixa fera. I com aquell esclau dolent soterrés en la terra la recompensa pactada pel rescate. Per tant, o deixa de parir o envia les cries que has parit. En fi et demane que envies l'*Apologia*, tant de temps desitjada, contra els agermanats, en lloança dels cavallers, sobre tot per glòria del meu Alfons²¹, que ja fa temps escriures a Nules, quan encara era un xiquet, o almenys per a mi (no m'entretingues a mi que t'ho demane amb versos i tecnicismes), per tal que en aquest tan imminent període de festa de la Quaresma, ja que no puc caminar, puix estic coix, amb un ànim alliberat puga llegir-la assegut, malgrat sense interès per als desgraciats. Et pregue que envies, en prosa, allò que manca per falta d'espai al poema. No t'ho demane, sinó que t'ho exigesc. Per què si de bon grat i de forma espontània no ho fas, després no faltarà res per a què ho fages obligat, a la forca, com si fóra voluntàriament. Adéu.

A Oliva, 15 de febrer de 1542

La resposta d'Anyés no pot ser més mesurada, però Anyés es permet fer una forta crítica contra aquells que, sota una capa de cultura, gosen jutjar sobre temes que no entenen, són com «rates envejoses i mossegadores». Després de fer esment de tot allò que

²¹ Es tracta del duc de Sogorb Alfons d'Aragó i Portugal (1489-1563), fill de l'Infant Enric d'Aragó, que era nét de Ferran I d'Aragó, també duc consort de Cardona (la seua muller era Joana de Cardona). Va vencer a l'exercit agermanat a la batalla de Nules, en 1521

la naturalesa li ha regalat, ens ofereix un motiu pel qual, en ocasions, cal amagar la investigació, la tasca que anem fent. Pot ocórrer que no siga ben valorada, per això paga la pena quedar-se amagat, amb tranquil·litat a ta casa, sense cercar el favor dels poderosos. I ens aporta un exemple de l'època en que era mestre del jove comte. Al arribar a Oliva va escriure uns poemes en honor de l'oncle del seu deixeble, Serafi de Centelles. Però mai els ha fet públics. Aquells papers estan amagats, junt a uns altres, i, pot ser desgraciadament, a punt de quedar destruïts per la incúria dels temps. Podia haver-los fet valer, però Anyés desitja viure tranquil, la glòria, el reconeixement no li importa. Es sent satisfet si els seus ulls o els dels seus amics poden llegir-los.

Però com a bon coneixedor de l'estil epistologràfic, que ordena que contestem sempre una carta tenint davant del ulls l'escript al que hem de donar resposta, al·ludeix a tot allò que el comte en la carta anterior li ha dit. Efectivament li envia l'obra (*Apologia*), però reconeix que queden moltes coses per corregir. Amb un to pla i humil, el mestre sol·licita del deixeble que canvien el càrrec, que Francesc esmene (*dispungas*), que passe un esponja (*emungas*) i que l'enriqueisca (*exornes*) com cal. I per últim un prec, que demane les coses, no amenaçant ni per imposició, sinó de la forma correcta, la pròpia de la relació entre un amo i un servidor.

Illustri Domino Francisco Giliberto, Scintillarum Primati, Oliuae Comiti. Insignique virtutum atque Musartum cultori. Ioannes Baptista Agnesius, Sacerdos Valentinas.

Quum varia sint iudicia hominum atque vnusquisque suo sensu quae intelligit iudicat. Non possum, Illustris Comes, sicut non me tibi totum debere, ita nec sinistra criticorum non iudicia formidare. Tu itaque candido tuo animo nulla iudicas mala. Mali maxime scioli vbique allucinantes nulla adprobant bona. Sua quin inuida praecipitati inscitia, omnia coeco iudicio tanquam indigna damnant, quum nil tamen ipsi dignum aegerint (...)

Vnde quum natura me effinxerit ad canum latratus pauidum, osorem ignauiae, amatorem musarum, pecuniarum nihil cupidum ac gloriae contemptorem, natiuo mihi studio pene a pueritia fuit, vt ignauiam frangerem; totos fere dies ac noctes bonis literarum studiis impendere succiuisque horis post sacram lectionem diuturnumque concionandi annorum octo et triginta negocium; multa atque varia vtraque oratione stilo meo, id est, facili atque simplici aedere. Eaque candidis amicis dispungenda pander. Sed contra, opicis mordaculis, quantum par fuit abscondere. Malens inglorius apud me

latere cum pace, quam venti cupidus cum inuidia apud omnes opiorum patere morsibus murum. Qui gloriae sibi culmen imponere putant, si scriptorum Illustrium singula balbanare, seuera fronte corrugatoque supercilio, scioli trutinantes, quae non intellegunt, vel apicem saltem non probe notatum, carpant. Horum ergo iudicium vt indemnitas euaderem, malui latere tutus quam digito cum meo periculo demonstrari. Sua inopia locuples, tranquillaque sua ingloria latebra gloriosus, fauorem magnatum non appetit.

Hinc enim tetis fidissimus meminisse potes. Anno Domini 1518, quum te Oliuae puerulum sacra docerem poësim, duodecim Epigrammatum exactos libros illustri patruo tuo me dicasse, numquam tamen exhibuisse. Qui domi semicorrosi tineis, cum multis aliis lebellis iacent. Vnde quum omnia pene quae hactenus annis multis aedidi, luserim, non vt diues, nec vt multi nominis fierem...verum... mihi amicisque meis (...)

Vt est opusculum, quod vt ad te mittam precibus minax extorques. Leges igitur tuorum laudibus tuas laudes immistas.(...)

Accipies tamen ea lege libellum, vt singillatim dispungas, emungas, muasrumque tuarum gemmis exornes. Atque inde quidquid libuerit non toges minax, iperiosus, sed, vt potes, iubeas. Vale.

Valentiae, Iulii. 23. 1542.

Malgrat que les opinions dels homes son diferents, i cada persona jutja segons el seu parer, no puc, il·lustre comte, que igual com jo em dec a tu completament, així també no puc deixar de tèmer les tortuoses opinions dels censors. Tu, no obstant, no consideres cap cosa dolenta gràcies al teu cor candorós. Aquells set-ciències, que son dolents, que brilles tot arreu, no valoren cap cosa bona, es més, anant de cap a la seua envejosa cultura amb la seua cega opinió, ho castiguen tot com indigne, mentre ells cap cosa digna fan (...)

Per tant igualment, ja que la nostra naturalesa m'ha modelat com una persona poregosa als lladrucs del gossos, com el que odia la peresa, enamorat de les muses, de cap manera desitjós de diners i menyspreador de la glòria, cas des de la meua infantesa l'estudi fou cosa natural, per tal de poder destruir la mandra: que casi tots els dies i les nits els dedicava al estudis de les bones lletres, i també en les hores següents, després de la lectura del breuari i a l'ocupació diària de predicar que va durar trenta-vuit anys: donava a la llum moltes i variades obres en les dues modalitats amb el meu estil, ço és, fàcil i senzill, i les enviava pel seu anàlisi als magnífics amics, però també, pel contrari, quant fora igualment possible, les amagava als ignorants rosegadors, preferint que quedaren ocultes sense glòria en la pau de la meua casa, que desitjós de la fama quedaren exposades, en mig de l'enveja, a les mossegades ignorants de les rates, en casa de tothom.

Aquestes rates consideren que arriben al punt culminant de la seua glòria, si en la seua crítica intenten destrossar entre les dents, amb semblant sever i celles arrugades, la obra, una a una, d'il·lustres escriptors, uns set-ciències que fan de jutges d'un obra que no entenen, ni saben marcar bé ni tan sols un accent. En conseqüència he preferit estar ocult en lloc segur, més que ser assenyalat amb el dit i amb el consegüent perill. Per això la meua persona, rica en la seua pobresa i vanitós en la seua no glòria tanquil·latranquil·la i amagada, no desitja el favor dels poderosos.

Arràn d'açò pots recordar com testimoni fidelíssim que l'any del senyor 1518, quan a Oliva, quan eres un xiquet i et feia dependre la sagrada poesia, havia dedicat al teu oncle dotze llibres complets d'Epigrames, però que mai els vaig mostrar. Aquests són a casa casi destruïts pels cucs, com molts altres llibres. He fruit, per tant al llarg de molts anys quan he donat a conèixer la meua obra, no per fer-me ric, ni gaudir de gran fama..., sinó...en benefici meu y dels meus amics.

Es evident que amenaçador sol·licites amb precés que t'envio l'obra. Llegiràs, doncs, les teues lloances barrejades amb les dels teus (...) Vas a rebre, per tant, el llibre però amb un manament, que l'esmenes punt per punt, que l'hi passes l'esponja, i l'enriqueixis amb les perles de les teues muses. Però que a partir d'ara, demanes tot allò que pugues desitjar, no de forma amenaçadora, violenta, sinó de la manera com que eres capaç. Adéu.

València, 23 de juliol de 1542

Estem en presència de la resposta del comte al descarnat text anterior. El to ha canviat sensiblement. És evident que queda satisfet. Fins i tot pensa que en relació amb el seu mestre no cal exagerar en els elogis. Anyés es una persona recta i poc influenciable. No es un camaleó. En la mateixa línia apunta que el mestre ha anat més enllà d'allò que és raonable en les lloances al d'Oliva, fins i tot ha tingut l'atreviment de ser més generós respecte el seu deïxeble que amb els altre membres de la noblesa. A la fi expressa un desig, que s'acomplirà certament: l'*Apologia* cal que s'imprimezca, diners no en faltaran.

Franciscus Olivae comes, obseruando suo Ioanni Baptistae Agnesio, Sacerdoti ac Theologo bene merito.

Apologeticam elegiam tuam diu multumque desyderatamm tandem laetus recepi, quanquam multi emptam mihi. Na carius paratur nihil, quam quod multis precibus emitur. Gratias tamen habeo tibi, quod aliquando promissum reddideris. Neque enim aegre fero quod in reddendo seriro fueris, vbi satis opus votis meis respondet. Nec di-

xeris intempestium, licet ab eius conceptu opost annos undeiginti prodeat vel violento nixu in lucem, quum maxime historiae principum-que annales, non nisi post eorum cineres in lucem exire soleant. Opus ergo laetus accepi, laetiorque pensim atque adamusim perlegi. Atque hinc forte iamiam laudari sperabas. Verum non laudo; non laudibus extollo. Quoniam te certo scio non Camaleon alere (...)
Quod autem in meorum laudes effusior fueris, in aliorum Illustrum parior, ut iudicio meo visum est, displicet (...)
Iure adfectu me tenerrimo vinci dices. Quin placet et ratione vinci. Denique ne labor tuus omnino fieret cassus, memoriaque facinorum tantorum Illustrum longiori tua pariter periret incuria, exoptarem typis aenis opus escudi. Si quidem e medio erraso nomine meo fieri posset. Caeterum ad haec Reuerendus Rosellius noster, pecuniarum quantum suffaecerit tibi impendet. Vale.
Oliuae Augusti, 17, 1542

Francesc comte d'Oliva al seu apreciat Joan Baptista Anyés, sacerdot i teòleg benemèrit.

He rebut amb alegria la teua elegia apologètica tan desitjada fa temps, encara que comprada amb un preu massa gran per mi. En efecte, quant a mi cap cosa es presenta més cara que la que es compra amb molts precés. Tanmateix et dono les gràcies ja que alguna vegada dones compliment a les promeses. I no en sap greu el fet de que en l'enviament hakis segut més lent. Quan l'obra respon cent per cent als meus desitjos. Ni cal que siguis considerat un extemporani, encara que surta a la llum dinou anys després del seu projecte. O amb un naixement violent, ja que les històries i el annals del nobles acostumen a publicar-se després de llur cendres. He rebut, doncs, satisfet, la he llegida amb més alegria encara, amb interès i deteniment.

A continuació esperaves al punt la meua lloa. En realitat no et lloo, no exagero en les lloances. Ja que n'estic convençut que no ets un Camaleó. Respecte a que has segut més generós en lloances a mi, més parc el les del altres nobles, no m'agrada... Dius que amb raó soc vençut per un tendrissim afecte, però preferisc ser vençut també per la raó.

En definitiva per a que el teu treball no decaiga, i que la memòria de tan gran gestes il·lustres no es facin malbé per una negligència prou gran, desitjaria que l'obra fora impresa en tipus de bronze, a condició de que fora possible que el meu nom quedara suprimit. Per la resta el reverent Rosell, el nostre amic, et proporcionarà tota la quantitat de diners que et sigui necessària. Adéu.

Oliua, 17 d'Agost de 1542

Bibliografia

- AGNESIUS, J. B. *Apologia in defensionem virorum illustr. Equestrium, bonorumque civium Valentinorum. In civilem Valentini populi seditionem. Qua, vulgo Germaniam olim apellarunt.*
- , *Secunda Apologia, In laudem Illustris. Magnanimique Domino Rhoderici Zeneti quondam Marchionis. Inque laudem omnium Equitum Valentinatum.*
- , *Apologia Venatores, pro auiibus, ad Illustrem Oliuae Comitem, cum expositione multarum auium, sermone Graeco, Latino atque Valentino. Et alia non iniucunda, quae índice praenotatur.*
- , *Valentiae, apud Sacram Diui Thomae Apostoli aedem, per Ioannem Baldouinum, et Ioannem Mey socios, natione Germanos. Quinto Febrarii, Anno s Christi natali, 1543.*
- Joan Baptista Anyés. *Obra Profana, Apologies 1545* (sic), Introducció d'Eulalia Duran. Edició del text llatí i traducció catalana de Martí Duran i Mateu. Barcelona Universitat Nacional d'Educació a Distància, Reial Acadèmia de Bones Lletres, 2001.
- ALCINA ROVIRA, J. F. *Juan Ángel González y la «Sylva de laudibus poseos» (1525)*. Bellaterra, Universidad Autónoma de Barcelona, 1978.
- , «Tendances et caractéristiques de la poésie hispanolatine de la Renaissance», en A. Redondo (ed.), *L'humanisme dans les lettres espagnoles*, Paris, Vrin, 1979.
- , «La poesía latina del humanismo español: un esbozo», en *Los humanistas españoles y el humanismo europeo (IV Simposio de Filología Clásica)*. Murcia, Universidad de Murcia 1990, pp. 13-33
- , *Repertorio de la poesía latina del renacimiento en España*. Salamanca, Universidad, 1995.
- , «La elegía neolatina», en *La Elegía: III Encuentro Internacional sobre Poesía del Siglo de Oro (Sevilla-Cordoba, 14-17 noviembre 1994)*. López Bueno, Begoña (ed.). Sevilla, Universidad, 1996, pp. 15-40.
- BENITO GOERLICH, D., 1995: «Lectura iconográfica de los Desposorios místicos del venerable Agnesio de Juan de Juanes», *Saitabi* 45 (1995), pp. 53-57.
- CAHNER, M. «Llengua i societat en el pas del segle XV al XVI: Contribució a l'estudi de la penetració del Castellà al Paísos Catalans», en *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua*

- i Literatura Catalanes*. Barcelona, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 1980, pp. 183-255
- _____, *Joan Baptista Anyés: Obra Catalana*, Barcelona, Curial, 1987.
- CAMARENA, J. «De la Historia de Oliva y Rebollet», en *Iniciación a la historia de Oliva*. Oliva Ayuntamiento, 1978, pp.125-243.
- DURÀN I MATEU, M. «El cercle literari d'Àngela Sabata», en *La Universitat de València i l'Humanisme. Studia Humanitatis i renovació cultural a Europa i al Nou Mon*. F. Grau et alii (eds.) València, Universitat, 2003, pp. 415-422
- ESTELLÉS GONZÁLEZ, J. M. «La estrecha amistad entre el poeta valenciano J. B. Anyes y N. Biese, catedrático de Oratoria del Estudio General de València: Duo Epistolarum libelli Agnesii». en *IV Congreso Internacional de Humanismo Pervivencia del Mundo Clasico. Homenaje al profesor Antonio Prieto (Alcañiz, 9-14 mayo 2005)*. Alcañiz-Madrid, 2009, pp. 1377-1389
- FEBRER ROMAGUERA, M. V. *Ortodoxia y humanismo. El Estudio General de Valencia durante el rectorado de Joan Salaya (1525-1558)*. València, Universitat, 2003.
- FUSTER, Joan, *Rebeldes y heterodoxos*, Trad. de J. Palacios. Barcelona, Ariel, 1972.
- FUSTER, Justo Pastor, *Biblioteca valenciana de los escritores que florecieron hasta nuestros días*. 2 vols. Valencia, José Ximeno, 1827-1830.
- GARCÍA CÁRCEL, R. *Las Germanías de Valencia*. Barcelona, Península, 1981.
- GARCÍA MARTÍNEZ, S. «Los estudios clásicos en Valencia durante el siglo XVI», en *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón: La Corona de Aragón en el siglo XVI*, 3 vols. Valencia, Sucesor de Vives Mora. III 2, 1973, pp. 117-128
- GIL FERNÁNDEZ, L. *Panorama social del humanismo español*. Madrid, Alhambra, 1981.
- _____, *Formas y tendencias del humanismo valenciano quinientista*. Alcañiz-Madrid, CSIC, 2003.
- HIJARRUBIA LODARES, G. «El códice *Panthalia* del venerable J. B. Agnesio». Valencia, Instituto Diocesano Roque Chabás, 1960.
- OLMOS CANALDA, E. *Catálogo descriptivo de los códices de la Catedral de Valencia*. Valencia, Tipografía Moderna, 1943.
- PEREA RODRÍGUEZ, Óscar, «El humanismo aúlico valenciano del temprano quinientos. En los límites canónicos del humanismo his-

- pano». *La Coránica. A Journal of Medieval Hispanic Languages, Literatures and Cultures* 38 (2003), pp. 245-272.
- PONS FUSTER, F., «Aspectos economico-sociales del Condado de Oliva (1500-1750)», en *Iniciación a la historia de Oliva*. Valencia, Ayuntamiento de Oliva, 1988.
- , «Les inquietudes literàries de la família Centelles Riu-Sec», en *Actes de les I Jornades Internacionals sobre la Història dels Centelles i el Comtat d'Oliva*. València, Institució Alfons el Magnànim, 1997, pp. 17-46
- RODRÍGUEZ, José (O.S.S.T.), *Biblioteca valentina compuesta por... Fr. Josef Rodriguez*. València, Eliseu Climent, 1630-1703.
- SOLERVICENS BO, J. «La literatura humanística a la selecta biblioteca de Mencia de Mendoza, Marquesa de Cenete, Duquesa de Calàbria i deixeblla de Joan Lluís Vives», en *La Universitat de València i l'Humanisme. Studia Humanitatis i renovació cultural a Europa i al Nou Mon*. F. Grau et alii (eds.) València Universitat, 2003, pp. 313-324.
- VV.AA, *Iniciació a la historia de Oliva*. Oliva, Ayuntamiento, 1978.
- VALLÉS BORRÀS, V. *La Germania*. València, Institució Alfons el Magnànim 2000.
- XIMENO, Vicente, 1747-1749: *Escritores del Reyno de Valencia, cronológicamente ordenados desde el año MCCXXXVIII hasta el de MDCCXLVII*. 2 vols. Valencia, Estevan Dolz, 1747-1749.

ESTELLÉS GONZÁLEZ, José María, «Un mestre plebeu i un deixeble aristòcrata: Joan Baptista Anyes i Francesc Gilabert de Centelles, comte d'Oliva», *SPhV* 14 (2012), pp. 217-237.

RESUM

Joan Baptista Anyés i Francesc Gilabert de Centelles, comte d'Oliva, personatges imprescindibles de la primera meitat del segle XVI, tingueren un tracte que ultrapassa la relació entre mestre i deixeble. La relació epistolar entre tots dos n'és bona prova. Alguns exemples són testimoni d'aquest fet.

PARAULES CLAU: Llatí (llengua vehicular); epistolografia; Anyés; Gilabert de Centelles.

ABSTRACT

Joan Baptista Anyés and Francesc Gilabert de Centelles, Count of Oliva, are essential characters of the first half of the sixteenth century. They cultivated a friendship that goes beyond the relationship between teacher and disciple. Their correspondence is an evidence. Some examples are testimony to this fact.

KEYWORDS: Latin (lingua franca); Epistolography; Anyés; Gilabert de Centelles.

